

detur dupliciter primò fuisse vanū scrupulum, & inepitum. Poterat enim aliquid scrupulo ad ordines promoueri, ab vxoribus adulterium. Sic respondet Ioan. Andr. ibi. n. 1. Anton. nu. 3. Cardinalis sine. Secundo respondet Ioan. Andr. & Anton. ibidem, & Arch. ibi. n. 2. remouisse conscientiam, eò quòd vir fuerat occultè adulteratus: ac proinde compensabantur adulteria. Sed hanc posteriorē solutionem merito rejicit Cardin. ibi. sine. eò quòd non constat id ex textu: ita fundamento careat, dicere virū fuisse occultè adulteratum. Ad tertium dic, quauis non sit textus id disponens circa sacros ordines, satis esse id dispositū extare circa transitū ad religionē, vt constat ex dictis. n. 2. verumq; enim æ-

qualiter impeditur propter ius conjugale & vbi trāsitus ad religionem permittitur, censetur concessus, transitus ad ordines. Vt. n. precedenti, in sine ostendimus. Ad quantum dic est textum loqui, quando matrimonium est integrū, & illūsum, noluit enim ius canonicum concedere trāsitum ad ordines, vel religionem coniugi, ex sola alterius licentia. Secus autem est, quando cōiux diuertit ob adulterium alterius. Tunc enim cū liber sit ab omni coniugatione, potest libere ad ordines, aut religionem transire, perinde ac si coniugatus minimè esset. Ad vltimum fateor id periculum subesse, at cū possit Dei gratia tentationibus resisti, licitus est transitus ad ordines.

DISPUTATIO DVODECIMA.

Vtrum coniux innocens possit propria autoritate ab adultero diuertere, ita vt nec in foro externo sit ei restituendus: amittatque eò ipso adulter ius exigendi debitum: & qualis adulterij certitudo ad hoc desideretur?

SUMMARYM.

Questiones disputantur. n. 1. An coniux innocens possit autoritate propria debitum negare adultero? Resertur triplex sententia. n. 2. 3. 4. Potest, quauis adulterium sit occultum, numer. 5. Quid, si iudex precipiat sub excommunicatione late, innocenti vt debitum reddat, an teneatur innocens ob id iuramentum. 6. An lite diuortij pendenti teneatur innocens reddere. n. 7. An coniux adulter sit priuatus iure exigendi debitum, an potius sit priuandus: ac que adeo possit adire iudicem, vt compellat innocentem reddere? Et an si innocens diuortium petens, ac dotem adultera sibi applicari, defectu probationum, aut quia falsis testibus, saluare negans adultera seruetur, succumbat: teneatur adultera dotem restituere, ac diuortio consentire, & coram iudice fateri adulterium? remissioe menono. 8. Ibi etiam remissioe, accusatio adulteri ad diuortium, est mixta, & criminali accedat. 9. An liceat innocenti soluatur argumenta, n. 9. An innocens possit, n. 9. innocens alia sumaria. multibus

Triplicem petit disputatio pressens questionem agendam. Prima est, an coniux innocens possit propria autoritate debitum negare adultero. Secunda an possit ei non cohabitare, ac proinde diuortium propria autoritate celebrare. Tertia, qualis notitia ad hoc desideretur?

Questio prima. Vtrum coniux innocens possit propria autoritate, minimè iudicio Ecclesie expectato, debitum conjugale negare adultero? Quatuor inuenio sententias. Prima ait, desiderari Ecclesie sententiam, vt possit coniux innocens debitum negare adultero. Ducitur primò. Quia negare debitum est pena adulterij. Vt docet Gloss. e. porro, verb. separari, de diuort. & probauit lib. 1. disp. 68. num. 4. in prima ratione: ergo non inferenda est nisi per iudicem. Alias idem cōiux innocens, esset actor, & iudex, sibiq; ius diceret in causa propria, cōtra. l. nullus. 13. c. de iudicis. & l. vnicam. C. ne quis in sua causa iudicet, & l. 19. tit. 16. par. 3. Et confirmatur, quia est pena conuentionalis (vt dixi hoc lib. disp. n. 4.) ea enim lege initum est matrimonium, vt seruanti fidem fides seruanda

fit, secus vbi alter cōiux eam violauit. Penam autem conuentionalis non debetur ante iudicis sententiam (vt cum veriori opinione defendimus lib. 1. disp. 37. n. 4.) Secundo id, quia coniux adulter non eò ipso priuatur iure exigendi debitum, sed priuatus est (vt defendimus lib. 1. disp. 68. nu. 4.) Ergo desideratur iudicis priuantis sententia. Non enim æquum est, vt ipse cōiux iniuria adulterij affectus, sit iudex priuans. Tertio, quia lex vniuersalis non applicatur ad casum particularem, nisi media iudicis sententia, cuius est merita causæ discutere, & aculationem aditionis, exceptionesque rei suspendere. Cum ergo lex de diuortio à Christo Matth. 19. lata ob adulterium, sit generalis, omneque adulterium, ac vniuersos coniuges amplectatur, desiderabitur iudicis sententia, vt huic specialis ad partem uentur. Hugo relat. à Glossa. c. finali, verb. fornicationis, adulter. Glossa dicens esse valde probabilem cap. 1. verb. paritibus. 32. q. 1. Innoc. cap. penultimo, sine, de adult. & ibi Anchar. n. 4. Taver. c. 2. Agathosa, sine, super, verb. vxorem. 27. q. 2. Supplementum Gabrielis. 2. d. 15. q. vnicam, art. 2. concl. 6. & in solutione ad 2. contra illam, & post solutionem ad 4. p. 7. n. 1. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. Secunda sententia petit adulterium esse notorium, vt possit innocens propria autoritate debitum adultero negare: Quotum ad negandum cohabitationem id desiderari sententiam omnes (vt num. 10. & sequentibus videbimus.) Et non est maior ratio de cohabitatione, imò minor. Cum ex obligatione soluendi debiti conjugalis oriatur cohabitandi obligatio. Sic tenent Gloss. e. fin. verb. fornicationis, paulo post priuatum, & paulò ante. fin. e. de adulterio. Et ibi Ioan. Andr. n. 1. Henric. nu. 4. Goffredus summa, tit. de diuortij, n. 5. Hostie n. 10. inquisitioni, paulò post principium de iur. ext. com. Archid. c. in coniugio. 32. q. 2. num. 3. & capit. si cuius. 34. d. num. vnicam, vers. in ea Glossa, ibi, iniuriam facit. Reappositus. 6. ex parte nu. 4. de sponsal. Monaldus summa, tit. de matrimonij, 8. de effectu matrimonij, ad finem; & vbi de diuortio. §. propter quid diuortium fit, in fin. l. ex regia. 8. tit. 2. p. 4. Imò Hof. Præpos. & Monaldus priori loco allegato, petunt adulterij ita notorium esse, vt nulli infirmitati locus esse possit. Vt putat, si adulterij publicè cohabitent.

Tertia sententia fatetur adulterium eò ipso desitutum esse iure debiti exigendi, ac proinde exigendo peccare: at tamen adultero exigenti teneri innocentem reddere. Ducitur: quia duplex ius habet coniux in alterum cōiugem, alterū, vt exigit, & hoc amittitur ob adulterium, alterum, vt sibi exigenti reddatur, quauis exigendo peccet. Sed id non perditur adulterio admisso, sicut prælati delinquit, nec ius habet imperandi aliquid dubiū, sit culpa, nec ne: subditus tamē id imperanti audire tenetur. Et similiter cōiux voto castitatis astrictus, iure debiti petendi caret, & petendo reus est fornicator, at alter coniux petenti reddere tenetur. Sic Ioannes de Friburgo sum. confessorum, lib. 4. tit. 2. q. 50.

Quarta sententia (quam verissimè esse credo) ait coniugem innocentem certum de alterius adulterio, & eò ipso eximi à debiti reddendi obligatione, nec ad id desiderari adulterium esse publicum, aut Ecclesie sententiam. Ducor, quoniam iure nature in ipso contractu matrimonij ea conditio imbibita est, vt seruanti fidem fides seruetur, secus eam violantē (vt disp. 3. n. 4. diximus,) nec id ex contentione partium, instar meræ pena conuentionalis, confurgit: sed est quasi conditio in contractu ipso inclusa: itaq; quauis aliquis penam rationem subeat, respectu adulteri, qui quasi in penam sibi fracta, iure exigendi priuatur, at potius est conditio, quæ pena. Sicut communiter tradunt Doctores penam à testatore adiectā legato, sub conditione castè viuendi, potius conditio nis naturæ, quæ pena sequi. At condicione non seruata in pacto imbibita, alter patiscens est eò ipso liber ab obligatione fidei in pacto præstitæ, nec ad hanc exemptionem aliquid amplius desideratur, quæ certa notitia fidei sibi fracta. Ergo coniux innocens certò sciens sibi violatam esse cōiugalem fidem admisso adulterio, liber est à debiti reddendi obligatione. Secundo, quia cum res hæc, que est debitum negare, intra priuatos parietes, & occultè sit agenda, & non publicitatem postulet, instar expulsiōis à propria habitatione, non est cur notorium delictum, iudicisve sententiam desideret. Tertio quia aliàs cogere tur innocens iniuriam sibi ab adultero illatam condonare. Nā reddens debitum condonat (vt disp. 14. probabimus.) Et vir innocens cogere tur damnū bigamie pati, quam cognoscēs adulteram incurrit.

menio temporis respiciat detineri. Tertio, quia spoliator semper delinquit, donec restituat: & ideo nisi purget delictum, restituitur, non debet audiri circa proprietatem. & frequens de restitut. spoliat. in. 6. Et cōfirmatur, quia in spoliatis odium, inducitur, ut statim possessionis restituitio fiat. si quis in factum. C. vnde vi. et eum qui de preben. in. 6. & docet Menochius de recuper. posses. remedio. 1. q. 1. num. 38. atque ita non debet ex del. & suo comodo reportare, contra. l. auxilium. 38. ff. de minoribus. Et ideo nec temporis momento debet res penes spoliantem esse. l. vna. C. si de momentanea. Tandem, quia daretur occasio delinquendi, & res propria auctoritate occupandi, usque sibi dicitur, si probationibus in continenti oblati, restituitio impediretur: contra. c. quanto, de diuort. Et ideo restituitioem minimè differendam esse probationibus in propu paratis, excepto quando opponitur impedimentum dirimens matrimonium: atque ita esse speciale in casu. d. c. literas, de restitut. spoliat. propter peccati periculum, tradunt Glossa. d. c. literas, verb. in continenti. Et. c. 1. verb. contentione, eodem tit. & c. super causa, verb. causa. 2. q. 5. Dynus regulis, quid agendum. 71. n. 2. de regulis iuris, in. 6. Innoc. c. literas. nu. vnico, vers. probationes, de restitut. spoliat. vbi Host. nu. 4. 7. 8. Anton. nu. 52. Abbas. n. 4. & 18. Immol. nu. 13. vers. in Glossa, in continenti. Idem Host. in. 4. de restitut. spoliat. vbi Anton. n. 2. 4. Baldus. n. 2. Abbas. n. 4. Berolius. n. 30. & 31. Idem Baldus. c. in literis, nu. 2. de restitut. spoliat. vbi Cardin. n. 2. vers. in Glossa vltima. Bartol. l. vnica. n. 4. & 4. C. quorum legatorum, & l. naturaliter. §. nihil commune. n. 2. ff. de acquir. posses. vbi Ripa. n. 94. fallentia. 22. Alexand. ibi. nu. 20. Francus. c. finali. n. 11. de restitut. spoliat. in. 6. Berolius de iustione. 238. num. 2. Iason. consil. 162. nu. vnico, eolum. 2. vers. secundò principaliter, volum. 4. Decius consil. 84. n. 1. vers. ad ista, volum. 1. Felsinus. c. finali. n. 3. vers. dum notat, de libelli oblat. Parilius consil. 1. nu. 163. volum. 1. Lucas de Penna. l. si coloni. q. 5. nu. 17. & q. 22. n. 2. 6. C. de agricolis, & censitis, lib. 11. Rolandus consil. 1. nu. 26. volum. 1. Plotus tract. de in litem iurando. §. 46. n. 1. sine. Couar. 4. de eret. 2. p. c. 7. §. 5. in. 9. Gregor. Lopez. l. 27. verb. que le entregasse, tit. 2. p. 3. Minchacchos referens, in controu. illust. lib. 2. c. 88. n. 2. Antonius Gabriel tomo. 3. com

muniun, lib. 5. tit. de restitut. spoliat. conclusio. 1. nu. 43. Menochius de recuper. posses. remedio. 1. m. 114. 239. & sequenti. bus. 248. 3. 10. 318. Ferretus consil. 19. nu. 2. & consil. 203. sine. volum. 1. Lancelotus in sit. iuris canonici, lib. 2. tit. de diuort. §. ergo nisi legitima, verb. restituitio. Hinc infertur audiendos non esse quosdā, quos refert ipsemet Pontifex Innoc. III. c. lit. ras, de restitut. spoliat. dicentes quando gradus consanguinitatis sunt diuina lege prohibiti, denegandum esse restitutionem quoad debitum coniugale: secus quando sola lege humana. Differentiaq; ratione, eam assignant: quod in priori casu, cū in illis gradibus Ecclesia dispensare nequeat, subest peccati periculum, si reddatur debitum. Quod in posteriori casu desitit. Quoniam Ecclesia censetur in illis dispensare (prout potest) quando concedens restitutionem coniugi dimisso, compellit diuertentem, vt reddat debitum: quam sententiam sustinet etiam Ripa. l. naturaliter. n. 83. tit. de acquir. poss. & videtur subscribere. D. Thom. 4. d. 41. in fine, in expositione litera, dum casum hunc explicat, quando gradus consanguinitatis sunt diuina lege interdicti. Ceterum dicendum est idem, siue diuina, siue humana lege gradus illi consanguinitatis interdicti sint. Quia in vtroque euentu peccat letaliter coniux, qui Ecclesia precipiēti reddit debitum, si consanguinitatis sit conscius. Tum, quia Ecclesia non cogit ad restitutionem, precipitq; reddere debitum, quasi in impedimento dispensans: sed ex iure litigantium, restituens ad pristinam possessionem integrè, ea iniussè spoliatum. Tū etiam, quia non satis esset dispensate in eo impedimento, vt licita esset, copula, nisi denuo accedenti vtriusq; coniugis cōsensu, matrimonium illud celebraretur. Vnde cum textus. d. c. literas, dicit denegandum esse restitutionem quoad debitum, oblati in continenti probationibus consanguinitatis maxime diuina lege prohibite: non accipitur, maxime, pro tantum: sed implicatur: vt explicet casum in quo subest maior difficultas, & denoret idem esse, quando lege humana interdicatur, in quo maior posset esse dubitandi ratio. Atq; ita docent Glossa eo. c. literas, verb. diuina, et. 2. vbi Host. ad finem, super, verb. ad mandatum Ecclesie. Innoc. n. vnico. super, verb. prefertim. Anton. p. 32. Abbas. dum. 24. Immol. n. 5. Astenis sum. 2. p. lib. 8. tit. 33.

art. 2. q. 5. casu. 6. Atq; ita idem credo esse dicendum, quoriscūq; opponitur quoad coniug; aliud, impedimentum dirimens, & offeruntur in cōtinenti probationes: (An verò idem locum habeat, quando allegatur impotentia dixi lib. 7. disp. 112. à nu. 11.) tūc enim restituitio est faciēda quoad relicta, præter carnalem copulam. Quia tunc esset peccatum mortale copula coniugalis in eo coniuge, qui conscius est impedimenti. Atq; ita militat prorsus eadem ratio, quæ in consanguinitatis impedimento. Et idem dicendum existimo, si coniux allegans adulterij occultiq; exceptionem, & illius probationes in continenti offerens, sit iam probatus, aut in sacris constitutus, votove castitatis ligatus. Est enim restituitio concedenda quoad cetera, dēpota carnali copula. Quia cū talis coniux conscius adulterij non possit absq; peccato mortali reddere debitum, impediēti voto, quod omninò fuit validum (vt diximus hoc lib. disput. 9. n. 34. sine.) Si restitueretur coniux dimissus quoad copulā, subest peccati periculum. Quæ est ratio decifionis. d. c. literas. Et tandem in prorsus dicendum est, quoties ex restitutione facta sequitur damnum quodeunq; irreparabile: tunc enim probationibus in propu paratis differenda est. Quod multis capit probat Menochius de recuper. posses. remedio. 1. nu. 117. & 308. & sequentibus Alexander. l. naturaliter. §. nihil commune. n. 20. ff. de acquir. posses. Gregorius Lopez. l. 17. verb. que le entregasse, tit. 2. p. 3. Ex quo infertur sententiam. n. præcedenti relata, vt, scilicet, quando coniux offert in continenti probationes adulterij occulti, sit differenda restituitio quoad carnale commercium, ea facta quoad relicta, iuxta decifionem. d. c. literas, esse veram, quando vxor esset adultera, & vic ab ea recessisset. Quoniam si vxor restituitur tunc quoad carnale commercium, incurrit vir damnum irreparabile, nimirum, irregularitatis bigamie: nisi iam bigamus esset eadē specie bigamie. Vt quia illa potest aliud adulterium cognouerit: vel non viginem illam duxerat. Cū enim sit eadē bigamie ratio, nullam nouam irregularitatem contrahit, nec ea circumstantia est necessarii explicanda in dispensationis imperatione. Sicut qui sæpe accedit ad fororem illius, quam ducere vxorem vult, non tenetur explicare in dispensatione, multipliciter accessum. Quia eadem est af-

finitatis ratio. At si nouam bigamie speciem incurreret: vt quia prius duxerat alia corruptam, vel bis matrimonium inierat, eodē similiter restitutionem differēdam esse. Quia cum illa noua species sit explicanda, sicut & noua affinitas, vel consanguinitas, redderet multo difficiliorē dispensationem, atq; ita vir incurreret damnum, quod reparari nequit.

Quod si roges, quando dicantur probationes in continenti oblatæ, vt impediat restituitio quoad carnale commercium, in casu periculi peccati, aut damni irreparabilis, iuxta. n. præcedenti dicta? Id certum est, non desiderari habere statim secū probationes, quod vulgo dixi solet, *Tenerlas en el seno*: sed satis esse, ne longa dilationes petantur, sed infra breue tempus exhibeatur. Quod colligentes ex eo textu, docent Anton. c. literas. n. 14. de restitut. spoliat. & ibi Abb. n. 6. Immol. n. 10. At in taxanda hac temporis mora, nimirum, quanta debeat esse, disident Doctores. Archib. §. q. 1. in principio. n. 5. dixit eam esse tri-dui. Alij verò dixerunt eam esse octo dierum. Duceunturq; decifione. c. solet, vers. in prima, de sent. excom. in. 6. quæ id minime probat, sed quod dicemus. n. 27. (Sic Host. summa tit. de diuortijs. n. 7. vers. dicas. Albericus in suo dictionario, liter. M. verb. matrimonium. 8. vers. quid si aliquis coniugum. Astenis summa. 2. p. lib. 8. tit. 33. ar. 2. initio. Sylu. verb. diuortium. q. 8. Tabiena matrimonium. 4. q. 4. n. 5. Armilla, verb. matrimonium. n. 76. Gaeta reper. c. ad limina. 30. q. 1. §. 4. n. 216. Sed frequērior, ac verior Doctorum sententia habet, in continenti dici aliquod breue temporis spatium arbitrio iudicis taxandum. Si enim exceptio obijceretur, ad cuius discussionem necesse foret testes examinare, vel instrumenta antiqua producere, super quorum veritate disputandum esset, non posset dici probationes in continenti oblatæ. Si alij citatis tradit Menochius de arbit. lib. 2. centuria. 1. casu. 12. n. 4.

Nec obstant textus in contrarium adduci. n. 21. ad probandum restitutionem semper differri probationibus in continenti oblati. Quia, c. literas, procedit ratione periculi peccati. Vt probauit. n. 21. Et lex illa finalis procedit quando agitur de adificanda possessione, teste Gloss. cap. 1. verb. contentione, de restitut. spoliat. tūc enim obstant probationes in continenti oblatæ. Vt multis relatis tradit Menoch.